

СЛАВЯНСКИТЕ ГЕРОИ В ПРОЗАТА НА УИЛА КАТЪР

Йордан Костурков
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Йордан Костурков. Славянские герои в прозе Уиллы Кэсер

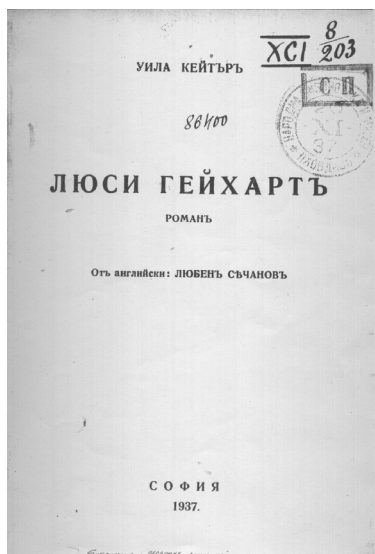
Уиллу Кэсер често называют „любимой писательницей американского народа“. Значительное место в ее прозе занимают герои – уроженцы американского Среднего Запада, многие из которых славянского и скандинавского происхождения. Темы произведений Кэсер тесно связаны с их жизнью, с судьбой иммигрантов, и это объясняет интерес к ее творчеству в славянских странах Восточной и Центральной Европы.

Ключевые слова: модернизм, славяне, богема, США, русские, регионализм, иммигранты

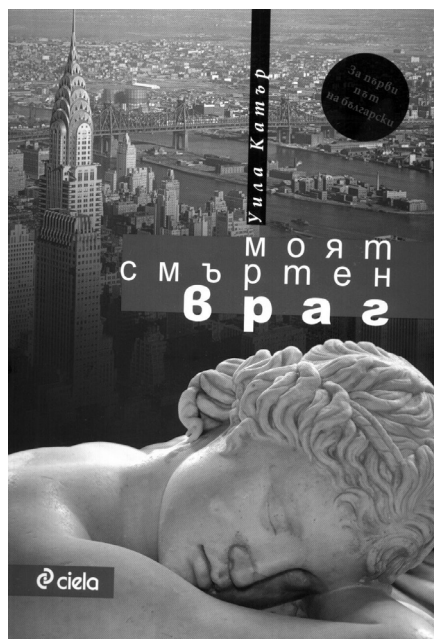
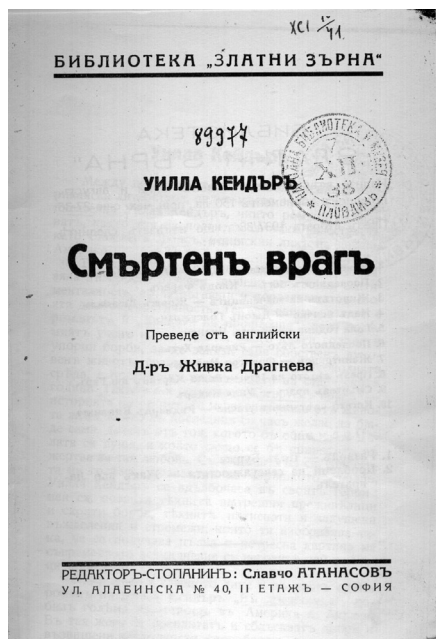
Yordan Kosturkov. Slavonic Characters in Willa Cather's Prose

Willa Cather is often named „the beloved author of the American people“. A significant place in her prose fiction is taken by her characters, natives of the Midwest, many of them of Slavic and Scandinavian origin. The themes in the work of Cather are related to their lives, the fate of the immigrants and this justifies the interest in her prose fiction in the Slavic nations of Eastern and Central Europe.

Keywords: Modernism, Slavs, Bohemians, USA, Russians, regionalism, immigrants

Уила Катър (1876 – 1947), често наричана „любимата писателка на американския народ“, не е достатъчно известна у нас. Още приживе на авторката, през 1937 и 1938 година, са издадени в съкратени (адаптирани) варианти два нейни романа – *Луси Гейхарт* (*Lucy Gayheart*, 1935) и *Моят смъртен враг* (*My Mortal Enemy*, 1926). Едва през 2000 година американистката Йонка Кръстева включи своя статия, посветена на Катър, в сборника си *The West and the American Dream: Studies in Twentieth Century American Literature*. През 2011 година издадох на основата на докторската си дисертация изследването *Аспекти на модерността в творчеството на Уила Катър*, а преди това публикувах (пълен) превод на краткия роман

Моят смъртен враг и пет от най-значимите ѝ разкази, като *Моят смъртен враг* първоначално беше издаден в списание „Съвременник“ (2008).

Една от причините за този отслабнал интерес у нас е същата, която е причината за нейния успех и признание както в родината ѝ, така и в скандинавските страни, в Чехия и Словакия и в някои западноевропейски страни – централна тема на разказите и романите ѝ е съдбата на имигрантите в Новия свят. Катър е родена във Вирджиния, в Американския юг, в семейство на кореняци заселници, колонисти, пристигнали от Ирландия още през XVIII век, които през 1873 година се преместват в Небраска. Писателката израства и свързва живота и творчеството си с този край.

Днес според Бюрото за преброяване на населението на САЩ от общия брой от 1 700 000 жители на Небраска етническите чехи са 80 – 90 000. Седемдесет години преди семейството на Катър да пристигне в Небраска щатът е част от френската територия Луизиана (над 2 000 000 квадратни км), закупена за 233 млн. долара (по курса днес) от правителството на Томас Джеферсън. Освен френскоговорещото население от този период демографските справки регистрират значителен брой чехи и поляци, както и скандинавци (датчани и шведи), като мотивацията за тяхната миграция и районите, в които те се заселват, има своя логика. Така например сред руското население в щата преобладават руски евреи от Украйна, емигрирали след погромите и императорския „Едикт за изгнание“ от 1881 – 1882 г. Те са амбулантни търговци, често социалисти, със свои религиозни и образователни традиции. Сравнително незначителен е броят на сърбите, литовците и хърватите (регистрирани като „австро-унгарци“), докато полските

имигранти са ангажирани на работа преди всичко в помощните стопанства към кланиците в района на град Омаха.

Чехите пристигат в Небраска през шестдесетте години на деветнадесети век, главно от Бохемия и Моравия, и двадесет години по-късно са най-силно концентрираната етническа група в Омаха, в района Малката Бохемия, като се занимават с журналистика, търговия на едро, банково дело и др. А понеже споменахме „скандинавците“ (датчани и шведи), те мигрират в щата като поклонници на мормонската религия.

Названието Бохемия, изглежда, е причина цялото славянско население доста често и неопределено да бъде наричано „бохемци“, но трябва да се вземе предвид и традиционното по-общо и също така неопределено възприемане на Бохемия като историческа област, като кралство Бохемия в състава на Свещената римска империя. Не само Шекспир си съчинява пустините на кралство Бохемия, нито единствено Шерлок Холмс помага на краля на тази страна. Бохем(ц)ите от дълги години символизируют хората на изкуството, но така също са и един от приемливите синоними за скитници, цигани (роми), макар че определено названието съдържа внушение за безделничество. След Средновековието „Бохемия“ измества древногръцката „Аркадия“ с идеята за блаженство. Тази вековна културна неопределеност със сигурност съществува в подсъзнанието на всеки англоезичен жител.

Творчеството на Уила Катър предимно се асоциира с този район на Съединените щати и неговото население, но фактически литературната география на писателката е доста по-обширна, като се простира и извън границите на родината ѝ – до населените с мексиканци и индианци райони, до Канада (Квебек), до Франция и Европа, като дори България от времето на Първата световна война е спомената (за съжаление, герой българин Катър няма) не съвсем ясно защо: „Крахът на България не беше известен на американската армия, а и техните познания по европейските въпроси бяха толкова бегли, че дори да бяха чули за него, той не би означавал нещо важно за тях“ (Катър 1991: 340). Можем да датираме тук пробива при Добро поле и последвалото го Владейско въстание, като по-нататък се добавя, че двама от бойните другари на Клод след неговата смърт „един Господ знае защо, бяха продължили и стигнали чак до Черно море“ (Катър 1991: 368).

В известен смисъл Средният запад в „регионалната“ проза на Катър включва не само Небраска, но и съседния, разположен на юг щат Канзас, свързани с обща история. Действието в нейните разкази и романи се развива също така в Ню Мексико, Калифорния, Чикаго, Ню Йорк и това в голяма степен препраща към нейната биография.

Така етническият обхват на нейните герои включва шотландци, ирландци, австралийци, германци, австрийци, шведи, норвежци, французи, италианци, испанци, мексиканци, евреи, китайци, японци, индианци, руснаци, поляци, чехи, унгарец. Повечето от тях са с епизодично участие в сюжета. Понякога това са действителни личности: например в нещо като „камео роли“¹ се появяват поляците Хелена Моджеска (1840 – 1909) – Шекспирова

¹ Кameleon роля – внезапно появяване на известна личност в художествено произведение, най-често във филм.

актриса, или оперният певец Жан дьо Реске (1850 – 1925). В два от случаите обаче – в романа *Моята Антония* (*Mu Antonia*, 1918)² и в разказа „Съседът Росицки“ („Neighbour Rosicky“)³, главните герои са чехи.

Аз съм посочвал другаде, че „тематичното отделяне на „романите за Небраска“ от останалите ѝ творби е доста условно и темата може да се разшири и с паралели с редица други произведения на авторката“ (Костурков 2011: 26), вероятно с изключение на „трудните“, „различни“ „Мостът на Александър“ („Alexander’s Bridge“, 1912), „Смъртта идва за епископа“ („Death Comes for the Archbishop“, 1927), „Сенки върху скалата“ („Shadows on the Rock“, 1931) и „Сафайра и робинята“ („Sapphira and the Slave Girl“, 1940). И все пак тъкмо в романите, тематично свързани с Небраска – *О, пионери!* (*O Pioneers!*, 1913), *Песента на чукулгата* (*The Song of the Lark*, 1915), *Моята Антония*, идентифицирането на „бохемците“ е особено продуктивно. При разказите разнообразието е по-голямо, но там също можем да отделим свързани с Небраска и Канзас или произхождащи от тези райони герои. Ще вметнем само отсъствието на една очаквана тема – въпреки определените интереси за изследване на религията в „Смъртта идва за епископа“ и „Сенки върху скалата“ Катър не проявява никакъв интерес към религиозната идентификация на своите герои славяни, както би могло да се очаква.

В творчеството на Катър отделно и специално се категоризират и т. нар. „немебелирани“ романи, които изследвам в *Аспекти на модерността в романите на Уила Катър – Един от нас* (*One of Ours*, 1922), *Моят смъртен враг*, *Изгубена жена* (*A Lost Lady*, 1923), *Луси Гейхарт*. Някои от героите в тях са славяни.

От казаното дотук се очертават редица теми от изключително значение за изследването на творчеството на Уила Катър: за идентификацията, себеидентификацията, стереотипите и автостереотипите в случая с една етническа категория герои – славянските, като компонент от онова, което метафорично се описва като „тигел“ („melting pot“) или „купа за салата“ („salad bowl“), „мозайка“, означаващи мултикултурализма.

Разказите на Катър също заемат значително място в творчеството ѝ, като някои от тях са сред най-често включваните в антологии (например „Съседът Росицки“). След първата си публикувана книга – стихосбирката *Априлски здрач* (*April Twilights*, 1903), Катър издава общо три сборника с разкази: *Градината на троловете* (*The Troll Garden*, 1905), включващ единадесет разказа; *Младежът и бляскавата медуза* (*Youth and the Bright Medusa*, 1920), включващ четири нови разказа и четири от предния сборник; *Неясни съдби* (*Obscure Destinies*, 1932), включващ три нови по-дълги разказа или новели, а след смъртта ѝ се преиздават някои от включените там разкази, но се включват и непубликувани (общо 60 на брой). Разказът въпреки всичко не е емблематичният жанр за Катър и в този смисъл не може да се очаква никакво „преоткриване“ на нейното новелистично творчество.

² Заглавието специално е изписвано с ударено „А“, за да се запази чешкото произношение.

³ Оригиналното изписване на чешкото име Росицки е Rosický, което се произнася на английски като „Росики“).

От литературноисторическа гледна точка обаче разказите – както публикуваните приживе осемнадесет на брой, така и публикуваните след смъртта ѝ, а също и издирените в периодиката, повечето от тях съвсем ранни, младежки опити – разширяват и доуточняват представата за стилистиката, героите и темите на Уила Катър.

Сред разказите с герои руснаци ще разгледаме накратко три: ранния „Съдебна милост“ („The Clemency of the Court“, 1893), „Флавия и нейните творци“ („Flavia and Her Artists“, 1905) и „Последствията“ („Consequences“, 1915).

„Съдебна милост“ е написан от Катър на 17-годишна възраст и е отпечатан на 26 октомври 1893 година в „Хеспериън“ („Западнякът“) – студентски вестник на Университета на Небраска в Линкълн, редактиран от Уила Катър през годините на следването ѝ (1890 – 1895). Тя отива в университета с желанието да стане лекар, но се увлича от журналистиката и започва да пише разкази (публикувани в студентския вестник, а документалистиката и прозата ѝ са събрани и издадени в няколко тома след нейната смърт). Разказът е съвсем кратък (страница и половина), доста схематичен, но впечатляващо добре композиран и стилово издържан. В него резонират темите за тежкото положение на руснаците в родината им и в САЩ. Главните герои носят не съвсем достоверни имена: Серж Поволичски, чиято майка е рускиня, баба Скалди Дейвис, друга рускиня, която се грижи за Серж след смъртта на майка му, а кучето на Серж някак доста сантиментално носи името Матушка. Те живеят в руска колония, която пристига в Западните щати да строи железопътните линии. Има и епизодични герои, като баба Конач и брата на баба Скалди, изпратен на заточение в Сибир, за когото тя майсторски разказва; споменава се руският цар, Волга, описва се „славянският инстинкт“ на Серж. Структурата на разказ за живота на имигранти в САЩ и техните спомени за родината им е използвана от Катър и в други от нейните „славянски“ разкази, например в шедьовъра ѝ „Съдът Росицки“. Известно е, че в някои от романите си Катър използва разказови епизоди, които конструира в дългия текст, а в някои случаи разказите представляват по-скоро ескизи за бъдещ роман. Темите и сюжетът на „Съдебна милост“ не са използвани никъде, но удивително съдържат потенциал за дълъг разказ. Смята се, че Уила Катър се ориентира към регионалната тематика под въздействието на Сара Орн Джуит, но двете писателки се срещат едва през 1908 година, петнадесет години след написването на разказа, и това определено говори за предхождащи тази среща тематични предпочитания на Катър.

В необичайната за Катър, но необходима за сюжета ѝ интернационална обстановка, сред герои германци, италианци, американци и французи в разказа „Флавия и нейните творци“ (първия разказ в *Градината на троловете* от 1905 година) са представени и двама руснаци – Иван Шемецкин, руски пианист, и Ресцохоф (определено по-скоро руски еврейин, без това да е конкретизирано в текста), химик. Флавия Малкълм, покровителка на хора на изкуството, е събрала в своя нюйоркски „салон“ писатели, пианист, актриса, художник, оперен певец, учени. Целият сюжет е съвсем статичен,

основава се на интелектуални разговори, а доминиращи теми са тези за изкуството и дали е възможно жените да бъдат интелектуалки. Донякъде ситуацията напомня прекрасния експериментален роман *Вечеря в Париж* (*Le Dîner en ville*, 1959) на Клод Мориак. Обемът е 34 страници – още една „новела“. Иван Шемецкин, освен че е описан като нисичък и пълен мъж, който забавлява гостите, като имитира как момичета от девически пансион изпълняват Шопен, не участва по друг начин в „действието“, доколкото такова има, но иначе неговото портретуване е типично, гротесково и карикатурно, защото цялата сцена се наблюдава от младата странична наблюдавателка, гостенка на Флавия, Имоджин Уилард. Структурата на разказа е театрална, сценична, на пиеса във фактически едно действие. Другият герой руснак, Ресцхоф „настойчиво поиска цялата компания да го слуша внимателно, докато правеше своето експозе за изобретените от него уреди за производство на сладолед от растително масло, както и към метода му за приемане на лекарства във формата на бонбони“ (Катър 1971: 158). Катър рядко използва такива комични образи, а тук те са цяла галерия и фактически върху тяхната гротескност – защото не само двамата руснаци, но и всички останали „творци“ от салона на Флавия са представени по такъв начин – се гради сюжетът. Освен Имоджин, гротескови и карикатурни са всички други герои – сериозният интерес на Флавия към съвременното изкуство (тя обсъжда Елизабет Барет Браунинг, Джордж Елиът, Жорж Санд, интересува се от Барбизонската школа, от Ибсеновата *Хеда Габлер*, от Морис Метерлинк, получил Нобеловата награда през 1911 година, с което популярността му нараства) е изобразен комично, изразявайки по този начин естетическите неодобрения на Уила Катър. Славянският произход на двамата герои не се съотнася към регионалната тематика, но в цялото творчество на Катър се появяват и други такива по-скоро екзотични образи, представители на различни националности (още повече че и двамата не са „американци“, а са в Америка като гости). Сара Орн Джуит вероятно не би одобрила един такъв сюжет.

Уила Катър е препоръчана на издателя С. С. Маклуър и той я кани да работи за него в изключително престижното за времето си илюстрирано списание „Маклуърс Магазин“⁴. Освен че е редактор, Катър изпълнява ролята и на посредник, който се свързва и кани прочути писатели за публикации. Тя работи в „Маклуърс Магазин“ шест години (1906 – 1912) и сред отпечатаните в списанието разкази е и „Последствията“⁵, който излиза през месец ноември 1915 година. Уила Катър вече се е вслушала в съветите на Сара Орн Джуит, публикувала е стихосбирката си, първия си сборник с разкази и три романа, наредила е прозата си с герои скандинавци, шведи, норвежци, шотландци, ирландци, французи, германци, испанци,

⁴ Списанието излиза в периода 1893 – 1929 г. и в него публикуват т. нар. „мъкрейъри“ („ровещи се в мръсотията“ журналисти) начело с Айда Търбъл и Линкълн Стивънс, но в него се публикува също и проза, обикновено откъси от романи на Ръдиард Киплинг, Робърт Луис Стивънсън, Джек Лондон, Конан Дойл, Марк Твен.

⁵ Разказът е от 24 страници и половина, т.е. новела, както понякога се определя жанрът извън англофонския свят, с три прекрасни илюстрации на прочутия американски модернист Евърет Шин.

мексиканци, евреи, японци, австралийци, руснаци и разбира се, с „бохемци“ (чехи), а за нея вече се говори като значим автор. Въвела е темата за Средния запад (въпреки реакциите на някои ранни критици за ограничения интерес към тематиката), а списанието е издало с продължения първия ѝ роман – *Мостът на Александър*, чиято тематика вероятно обяснява нуждата от „съветите“ на Сара Орн Джуит от 1908 година. За Уила Катър и до днес продължава да се говори като за регионалистка, макар че, погледнато откъм етническия произход на героите ѝ, нейното творчество е сякаш космополитно, типично модернистко, истински американско и вероятно затова я смятат за „любимата писателка на Америка“.

Действието в „Последствията“ се развива в Ню Йорк, където Катър живее, докато работи в списанието. Сюжетът е много странен, нетипичен за Катър, сюрреалистичен, характерен сюжет на модернист, напомня за *Степният вълк* на връстника ѝ Херман Хесе (1877 – 1962), същинска история, присъща и на по-младия от нея Франц Кафка (1883 – 1924). „Руското“ в разказа е единствено многозначителната и многопланова препратка към *Ана Каренина*. Разказът сякаш иска да очертае възможността за съвместяването на дълбокия психологизъм на Толстой с темите и мотивите на модернизма. Тук трябва да се направи паралел и с бележития романист, натуралиста Стивън Крейн, с когото Катър се запознава още в Небраска. Крейн е автор на роман, който обикновено е етикетирани „американската *Война и мир*“, като отново от Толстой е зает психологическият анализ за една друга война, Гражданската (1861 – 1865), но темите са очертани в парадигмите на модернизма: храброст – страх, кауза – безсмислие на войната, самата война е гражданска, а не отечествена и т. н. Уила Катър не включва в сборниците си този разказ въпреки неговия романов потенциал.

Двама поляци се появяват епизодично в друг един разказ, чиято тема е модерното изкуство – „Съименникът“ („The Namesake“). Той е написан малко след като Катър издава *Градината на троловете* – отпечатан е през месец март 1907 година в „Маклуърс Магазин“. Тематично съответства на първия сборник на писателката и по-нататък тя не го включва другаде. Сред героите на Катър има голям брой хора на изкуството (в *Моят смъртен враг* наред с великата актриса Моджеска се появява и фикционалният образ на млада полякиня – оперната певица Емилия), но освен оперните певци в тях доминират също и необичайно много скулптори: „Смъртта на скулптора“, стихотворението „Съименникът“, „Очаквайте „Афродита“. Друга характерна особеност, отново наблюдавана и в романите, е използването на първоличен разказвач. Действието се развива в Париж, но и в Пенсилвания, в Североизтока на САЩ, така или иначе – далече от Средния запад, в света на изкуството. Известно е, че Катър, както и други нейни съвременнички, е повлияна (лично тя само в началото на творческия си път) от творчеството и художествения метод на Хенри Джеймс. „Съименникът“ на пръв поглед е един от най-типичните „джеймсиански“ разкази на писателката, но в него има закодирана много биографичност, а така също е видима връзка с един от най-популярните ѝ романи, който ѝ донася награда „Пулицър“ (1923) – *Един от нас* (1922).

„Съименникът“ е илюстриран от бележития американски художник Ърнест Л. Блуменщайн. Двата млади поляци (безименни, епизодични и всъщност периферни) са сред дванадесетте участници във вечерята, която скулпторът Лайън Хартуел (като в някаква възстановка на Тайната вечеря) дава на своите ученици от Америка, представляващи като типаж и Средния запад. От една страна, това пак е характерната Джеймсова експатриантска артистична обстановка (ресторантът е парижкият „Максим“!), разговорите са за изкуството, но същността на историята е споменът за загиналия на петнадесет години в Гражданската война в САЩ съименник на Лайън Хартуел, неговия чичо. И понеже вече споменахме Стивън Крейн и неговия художествен метод на психологически анализ, сякаш „съименникът“ е двойник на осемнадесетгодишния Хенри Флеминг – героя на Крейн от романа му *Червеният знак за храброст* (*The Red Badge of Courage*, 1895).

Макар и да е епизодична като героиня, значително по-важно място в текста на Катър заема една друга полякиня, Шекспировата актриса Хелена Моджеска, родом от Краков. Полското ѝ име по мъж е Моджейевска, докато моминското ѝ име е Ядвига Бенда, кръстена като Хелена Опид). Историята на нейния живот е много сложна и интересна, но в *Моят смъртен враг* – един от най-експерименталните романи на Уила Катър, присъствието на Моджеска е по-скоро в „камеороля“. *Моят смъртен враг* е един внимателно композиран кратък роман и вмъкването на образа на Моджеска е функционално – от биографията на Катър е известно, че през 1895 година тя пътува до Чикаго, за да посещава представленията на нюйоркската „Метрополитън опера“, която е на турне в „града на ветровете“, за да слуша Верди и Майербер, да гледа Хелена Моджеска и Нели Мелба⁶. Освен в *Моят смъртен враг* тази тематика е използвана в романите *Луси Гейхарт* и *Песента на чучулигата*.

Най-значимо в прозата на Уила Катър е присъствието на герои чехи (наричани също „бохемци“). В „Танц в „Шевалие“⁷ цигуларят Питър Саделак е най-опитният от музикантите, които свирят на танците, „стар бохемец, който бил свирил в някакъв театър в Прага, докато не се парализирал и не го уволнили, защото не можел добре да се покланя“ (Катър 1971: 542). Този герой, естествено, остава до края на забавлението на скотовъдците и местните момичета, но не играе никаква роля в сюжета, в който активно участие вземат други етнически герои – мексиканец, ирландец, французин.

Разказът обаче е особено интересен, защото се явява като продължение (рядка практика на Катър, която понякога по-скоро дублира сюжетите си) на по-ранния, публикуван през 1892 година в списание „Махогани Трий“⁸ разказ „Питър“, където Питър Саделак е главен герой, който е свирил втора

⁶ Нели Мелба (1861 – 1931) – австралийска оперна певица.

⁷ „Танц в „Шевалие“ е разказ, публикуван под псевдонима Хенри Никълман в списание „Лайбърри“ на 28 април 1900 година, а действието му се развива в съседната на Небраска Оклахома. В това излизало за кратко списание Уила Катър публикува пет нови разказа, шестнадесет статии и седем стихотворения и преиздава два по-стари разказа, за които получава щедър хонорар – нещо, което рядко ѝ се случва.

⁸ Това списание излиза само през тази година и се смята, че разказът е отпечатан без знанието на авторката, защото през същата година на 24 ноември той излиза и в „Хеспериън“.

цигулка в Прага, но е изгубил уменията си и се е пропилил, макар че продължава да пази инструмента си. По-големият му син, Антон, се опитва да го убеди да го продаде. В характерна за Катър реминисценция читателят „се връща“ в Бохемия заедно с Питър. Финалът на разказа е неочаквано драматичен и морбиден, защото, след като се опитва да изсвири „Аве Мария“, Питър счулва цигулката и се самоубива с пушката на Антон, но забравя да счупи лъка, който Антон решава след това да продаде. Погребението също е шокиращо натуралистично. В реминисценциите се появява и друг чех – диригентът на оркестъра в Прага хер Микилсдоф, както и красива певица французойка от времето на младостта на Питър в Бохемия. През младежките си години Питър се е познавал с Ференц Лист и Сара Бернар, която бил гледал в *Тоска*.

Въпреки напрегнатия сюжет „Питър“ е кратък разказ, по-скоро скица, наброска. Принципът на конструиране се използва по-късно в „Съседът Росицки“, но самоубийството на друг герой чех – господин Шимерда, в *Моята Антония* (издаден през 1918 година) в голяма степен сякаш е репетирано в „Питър“. От всички разгледани досега разкази с герои славяни „Питър“ като структура и като персонаж е най-близо до типичните истории на Уила Катър за Небраска.

Въпреки заглавието си разказът „Момичето от Бохемия“, публикуван през 1912 година в „Маклуърс Магазин“ с илюстрации, е по-скоро свързан с живота на скандинавски (вероятно норвежки) имигранти. Момичето от Бохемия е Клара Ваврика, омъжена за норвежец, а разказът е замислен като история на едно бягство на двамата влюбени – Клара и Нилс Ериксон, които заминават за далечния Берген в Норвегия. Бащата и майката на Клара, а и самата тя като „бохемка“ не са от значение за действието и сюжета.

В кратката проза на Катър най-значимо е присъствието на славянски герои в едноименния разказ „Съседът Росицки“ (1930–1932). Композицията е разгърната с техниката на спомена – Антон Росицки е американски фермер, имигрант от Чехия, който в края на дните си възстановява миналия си живот – в Чехия, като имигрант в Англия, пристигането си в Америка, отношенията си с местните жители – англичани, американци, като по индиректен начин внушава представа за нравствените идеали на имигрантите – респективно, на техните нации. Спомените и реминисценциите са в предпоследната, пета част на разказа, като се търсят и акцентите на адаптацията на имигрантите в новата им родина.

Една от най-успешните и емблематични творби на Уила Катър – романът *Моята Антония*, е издадена през 1918 година като трета част от своеобразната „прерийна трилогия“ за Небраска след *О, пионери!* (1913) и *Песента на чучулигата* (1915). Структурата на *Моята Антония* е нетипична за традиционния роман и точно затова обичайната техника на конструиране на творбите на Катър – петте части фактически са „монтирани“, съдържат автономни истории, „вмъкнати“, пренесени от авторката от по-ранни разкази, които могат да се тълкуват и като ескизи към романите. Разказът за семейство Шимерда е поместен в първа глава, като съдбата на Антония е проследена и във връзка с историите на други герои – разказва-

ча, приятелката на Антония, скандинавката Лена Лингард. Освен Антония в романа фигурират нейните родители, родени в Бохемия, братята и сестрите на Антония – Амброш, Марек и Юлка, съпругът ѝ Антон Кузак, второстепенният герой Антон Йелинек. Макар че фокусът на критиката винаги е бил върху приноса на Уила Катър за въвеждането на Средния запад на САЩ като литературна територия със специфични регионални герои, романът е редно да се прочете и като една от ранните творби за живота на имигрантите.

В друг роман от „прерийната трилогия“ – *О, пионери!* (заглавието е цитат от Уолт Уитман), главните герои са шведски имигранти, но макар и не така централно, присъствието на „бохемци“ е особено важно както за сюжета, така и за имигрантската тема. Емил Бергсон, брат на главната героиня Александра, трагично се влюбва в омъжената чехкиня Мари Шабата. Между тях не възникват никакви отношения, но съпругът ѝ Франк Шабата ги застрелва в пиянската си ревност. Други герои чехи са бащата на Мари, Алберт Товески, и ратаят Ян Смирка, когото подозират, че е бил любовник на Мари. Сюжетната линия на историята на Мари Шабата, макар че е допълваща – в по-широк смисъл като част от големия разказ за имигрантите, но и в конкретен като двигател на романовото действие – винаги се е възприемала като особено важна в тази калейдоскопична структура на романовия сюжет.

Един от нас заема специално място в творчеството на Катър – освен че ѝ донася престижната награда „Пулицър“ (с което настройва срещу себе си редица съвременни творци, като Хемингвей например), романът е в основата на промяната на тематиката и на творческия метод на романистката – той бележи края на романите с тема „Небраска“ и начало на новия за Катър „немебелиран роман“. В неговата структура присъства точно това разделяне: в първата част Катър сякаш се сбoguва със своите имигранти – сред тях „бохемецът“ Ернест Хавел, приятел на главния герой. Когато понататък в творчеството ѝ пак се появяват теми и герои от първия ѝ период, те ще са се променили по формулата на Катър: „Светът се разцепи на две през 1922 година или там някъде...“ (Катър 1936: v). *Един от нас* е издаден през 1922 г. Освен всичко друго в „новите“ романи – тези след 1922 г., липсва акцентът върху имигрантите, свършила е една епоха, създала се е нова общност, приема се друго тълкуване на „регионализма“. Новите славянски „герои“, които Уила Катър среща, са президентът на Чехословакия Томаш Гариг Масарик (свързан със САЩ чрез американската си съпруга Шарлот, с която се запознават през годините на следването си в Лайпциг) и роденият в Америка виртуозен пианист от еврейско-беларуски произход Йехуди Менухин. Чужденци и славяни, те са от съвсем различна категория. Масарик, с когото Катър си кореспондира от началото на 1929 година в продължение на осем години, високо цени цялостното ѝ творчество, впечатлен е от имигрантските ѝ разкази, но любимата му новела е „Старата госпожа Харис“, която за писателката е по-скоро автобиографична. В едно от писмата си до него Катър споделя, че би искала да може да го запознае с прототипа на Антония от едноименния си роман.

Всъщност може само да се предполага как точно Катър възприема тези свои герои славяни, как ги съотнася към имигрантите – нейни сънародници. Съществуват предположения за пристигането на чехи в Новия свят още през седемнадесети век, но масово „бохемци“, както ги възприемат и наричат в Америка, започват да пристигат след 1848 година – годината на европейските революции, на „Пролетта на народите“. От март до юли революцията завладява Чехия и Словакия в бунта им срещу Хабсбургите. Това е годината на реформи в Австрия и Унгария, край на абсолютната монархия в Дания, край на Орлеанската династия във Франция, революциите в Германия, Полша, Италия. Така на територията на американския Среден запад чехите са възприети като „новата имиграция“, за разлика от англичаните, холандците, германците, скандинавците и други преселници от Северна и Западна Европа. Несъмнено това е причината те да бъдат разбирани стереотипно, но така също и да имат свои подходи на адаптация и интеграция.

Прието е да се прави разграничение между чешки имигранти и чехоамериканци. Творбите на Уила Катър (например *Моята Антония*) могат да се четат като реакция на писателката срещу стереотипа и опит за преформиране на образа на чешкия имигрант. Тя определено не приема идеите за асимилация, амалгамация – и фактически американизация, и застъпва правото на културна идентификация и многообразие. Публикуването на статията на американската писателка, журналистка и нейна приятелка – Елизабет Шипли Сарджант, „Труженици на наета земя“ в „Маклуърс Магазин“, коментираща „седемнадесет милиона чужденци“, които са пристигнали в Америка за „последните 30 години“ (1880 – 1910), е предизвикателство за Катър – и вдъхновение за пресъздаването на истинската история на имигрантите, сред които е израснала, и за изграждане на образи, различни от установените стереотипи.

Моята Антония може да се разглежда като реакция на Катър срещу тези стереотипи и като „преформиране на популярния образ на чешкия имигрант“ (Пърчал 2004: 3), като израз на нейното противопоставяне на тезата за американизиране (асимилация) на богатото културно многообразие на нацията. Днес този проблем в такъв вид не съществува – стереотипите вече не са разпознаваеми. Макар конкретно тук да се спираме върху този проблем с чешките (славянските) имигранти, той е валиден и за имигранти от всякакъв друг произход – италианци, евреи, румънци, сирийци и др. Тези „исторически етноси“, които разглеждаме тук, днес се гордеят с произхода си, а творчеството на Уила Катър и други автори предлагат възможност и за такъв исторически и културен прочит на социалните явления.

ЛИТЕРАТУРА

Катър 1997: Cather, Willa. *A Lost Lady*. Historical Essay by Susan J. Rosowski with Kari A. Ronning. Lincoln and London: University of Nebraska Press, 1997.

Катър 1992: Cather, Willa. *Collected Stories*. New York: Vintage Books, 1920, 1992.

Катър 1998: Cather, Willa. *Five Stories*. New York: Vintage Classics, 1961.

Катър 2008: Уила Катър. Моят смъртен враг. // *сп. „Съвременник“*, София, № 4, 2008, 310 – 346.

Катър 2009: Уила Катър. *Моят смъртен враг* [включва и разказите „Очаквайте „Афродита“, „Случаят Пол“, „Вагнерово матинe“, „Смъртта на скулптора“, „Съседът Росицки“]. София: Сиела, 2009.

Катър 1994: Cather, Willa. *My Antonia*. Introduction by Stephanie Vaughn. New York: Bantam Books, 1994.

Катър 1990: Cather, Willa. *My Mortal Enemy*. Introduction by Marcus Klein. New York: Vintage Classics, 1926, 1990.

Катър 1998: Cather, Willa. *Obscure Destinies*. Lincoln, NE: University of Nebraska Press, 1998.

Катър: 1991. Willa Cather. *One of Ours*. New York: Vintage Classics, 1991.

Катър 1989: Cather, Willa. *O Pioneers!* Introduction by Vivian Gornick. New York: Bantam Books, 1989.

Катър 1996: Cather, Willa. *Paul's Case and Other Stories*. New York: Dover Publications, 1996.

Катър 1971: Cather, Willa. *Collected Short Fiction 1892 – 1912*. Lincoln, NE: University of Nebraska Press, 1971.

Катър 1992: Cather, Willa. *Stories, Poems, and Other Writing*. New York: Literary Classics of the US Inc., 1992.

Катър 1976: Cather, Willa. *The Old Beauty and Others*. New York: Vintage Classics, 1976.

Катър 1961: Cather, Willa. *The Troll Garden*. Afterword by Katherine Ann Porter. New York: New American Library, 1961.

Катър 2009: Cather, Willa. *Youth and the Bright Medusa*. Lincoln, NE: University of Nebraska Press, 2009.

Катър 1937: Кейтър, Уилла. *Люси Гейхарт*. Приложение към сп. „Модерна домакиня“, София: Стоп. развитие, 1937.

Катър 1938: Кейдър, Уилла. *Смъртен враг*. Превод Славчо Атанасов. София: Бълг. подем, 1938.

Костурков 2011: Костурков, Йордан. *Аспекти на модерността в творчеството на Уила Катър*. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 2011.

Кръстева 2000: Krasteva, Yonka. *The West and the American Dream: Studies in Twentieth Century American Literature*. Paradigma, Sofia, 2000.

Пърчал 2004: Prchal, Tim. The Bohemian Paradox: My Antonia and Popular Images of Czech Immigrants. // *MELUS*. Elusive Illusions: Art and Reality. Storrs, CT: University of Connecticut. Summer 2004, Vol. 29, No. 2., 1 – 128.

Пърчал 2008: Prchal, Tim, Tony Trigilio (eds.). *Visions and Divisions. American Immigration Literature, 1870 – 1930*. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press. 2008.

Сарджант 1910: Sergeant, Elizabeth Shepley. Toilers of the Tenements. // *McClure's Magazine*. New York: McClure's Magazine, July 1910, 231 – 248.